

ЛІТЕРАТУРА

1. Лабати. *Словар українського сленгу*: веб сайт. URL : <http://slovopedia.org.ua/57/53403/374939.html> (дата звернення: 18.04.2022).
2. Полякова О. В. Стратегії добору ліпсинк-відповідників в українському дубляжі англomовних анімаційних фільмів : дис. ...доктора с.-г. наук : 10.02.16. Одеса, 2015. 262 с.
3. Русизм. *Вікіпедія*: веб сайт. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 18.04.2022).
4. Definition of 'flipping'. *Collins*: website. URL : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/flipping> (дата звернення: 18.04.2022).
5. Penguins of Madagascar. *Scripts*: website. URL : https://www.scripts.com/script/penguins_of_madagascar_15726 (дата звернення: 18.04.2022).
6. Total package. *Urban Dictionary*: website. URL : <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=total%20package> (дата звернення: 18.04.2022).

REFERENCES

1. Labaty. *Slovar ukrainskoho slenhu*: veb sait. URL : <http://slovopedia.org.ua/57/53403/374939.html> (data zvernennia: 18.04.2022).
2. Poliakova O. V. Stratehii doboru lipsynk-vidpovidnykiv v ukrainskomu dubliazhi anhlomovnykh animatsiinykh filmiv : dys. ...doktora s.-h. nauk : 10.02.16. Odesa, 2015. 262 s.
3. Rusyzm. *Vikipediia*: veb sait. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki> (data zvernennia: 18.04.2022).
4. Definition of 'flipping. *Collins*: website. URL : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/flipping> (data zvernennia: 18.04.2022).
5. Penguins of Madagascar. *Scripts*: website. URL : https://www.scripts.com/script/penguins_of_madagascar_15726 (data zvernennia: 18.04.2022).
6. Total package. *Urban Dictionary*: website. URL : <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=total%20package> (data zvernennia: 18.04.2022).

Гайдар Вероніка Павлівна, старший викладач кафедри іноземних мов Університету імені Альфреда Нобеля (Україна).

Haidar Veronika, Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages, Alfred Nobel University (Ukraine).

Стаття надійшла: 03.05.2022

Статтю прийнято до друку: 10.05.2022

УДК 811.161.2373

DOI 10.31652/2521-1307-2022-34-141-149

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ВІДПОВІДНИКІВ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША «ЧОРНА РАДА»

Наталія Родюк

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Україна, м. Вінниця, вул. Острозького, 32

e-mail: nrodiuk@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1002-9731

Лариса Мельник

ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Україна, м. Полтава, вул. Ковалю, 3

e-mail: melniklarisa7@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5999-4156

У статті розкрито внесок Пантелеймона Куліша у становлення українського перекладознавства, проаналізовано способи трансляційного перейменування національно маркованої лексики в романі «Чорна рада». З'ясовано, що найпродуктивнішим способом перекладу лексики з національно-культурною семантикою є транскрипція, або транслітерація (56 %). Способом калькування перекладено 15 % національно маркованих слів, комбінованої реномінації – 10, гіперонімічного перейменування – 9, дескриптивної перифрази – 5, методом уподібнення (субституції) – 4, віднайдення ситуативного відповідника (контекстуальний переклад) – 1 % національно забарвлених слів.

Ключові слова: національно маркована лексема, безеквівалентна лексика, фонова лексика, культурно-національний компонент семантики, трансляційне перейменування, історичний роман.

WAYS OF REPRODUCING SEMANTIC AND STYLISTIC CORRESPONDENTS IN TRANSLATION OF PANTHELEIMON KULISH'S NOVEL «CHORNA RADA»

Nataliia Rodiuk

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State

Pedagogical University,

Ostrozko St., 32, Vinnitsia, Ukraine

e-mail: nrodiuk@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1002-9731

Larysa Melnyk

Taras Shevchenko Luhansk National University

Koval St., 3, Poltava, Ukraine

e-mail: melniklarisa7@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5999-4156

Introduction. *When translating literary texts, special attention should be paid to national and cultural vocabulary, which, in addition to reproducing non-existent referents in the extralingual reality of the target language, the substantive essence of reality, requires finding in the language of translation such tools that would accurately reflect national color, national character of people who the native speakers of the original.*

Purpose. *In linguistics there is no unanimous opinion about the translatability / untranslatability of nationally colored vocabulary. Some researchers believe that non-equivalent and background vocabulary is completely translated into the language of successors. Others are of the opinion that to translate means to find a counterpart in the target language, and this is impossible to do, because there are no means of reproducing such words in the language, referents, concepts and phenomena of which are absent in material and spiritual ethnoculture. Therefore, the*

main task of translation studies is the problem of reproducing the semantic and stylistic equivalent, or translational renaming of nationally colored vocabulary. In our scientific research, we aimed to describe the ways of translational renaming of nationally marked vocabulary in the translation of the historical novel "Black Council" by Panteleimon Kulish.

Methods. *Interpretation of cultural space involves the application of an integrated approach to the study of lexical semantics and methods of translation of nationally marked vocabulary with the involvement of not only linguistic but also ethnographic and cultural data available to modern science.*

Results. *To analyze the translation of vocabulary with national and cultural semantics, we used the classification of R. Zorivchak. The author has identified nine ways of translational renaming words with national semantics. P. Kulish used seven methods in the translation of "Black Council": 1) transcription (transliteration): ukr. **kobenyak** – rus. **kobenyak**, ukr. **cossack** – rus. **cossack**, ukr. **kolyska** – rus. **kolyska**, ukr. **perchakivka** – rus. **perchakivka**; 2) hyperonymic renaming: ukr. **baidak** – a kind of boat, ukr. **mazha** – a kind of cart; 3) descriptive periphrasis: ukr. **varenyk** – rus. **boiled vodka**, ukr. **serdyuk** – rus. **bodyguard**; 4) combined renomination: rus. **kireya** – a genus of sleeveless opancha, rus. **kley nody** – so called signs of power: **bulava**, **bunchuk** and **timpani**; 5) tracing: ukr. **gai** – rus. **forest**, ukr. **mlyntsi** – rus. **bliny**; 6) method of assimilation (substitution): ukr. **shelyag** – rus. **kopeyka**, ukr. **voevoda** – rus. **boyarin**, **authorized**; 7) finding a situational equivalent (contextual translation): ukr. **karmazin** – rus. **pan**, ukr. **nyzovyk** – rus. **klevret**.*

Originality. *The terms non-equivalent and background vocabulary are outlined, lexical material taken from the texts of the historical novel and its translation is involved in the analysis.*

Conclusion. *Panteleimon Kulish, translating his historical novel in the middle of the XIX century, was far from the problems, methods and ways of translational renaming of nationally marked vocabulary. However, with his literary flair, he himself found such methods of translation that are recognized by modern translation studies.*

Keywords: *nationally marked token, non-equivalent vocabulary, background vocabulary, cultural and national component of semantics, translational renaming, historical novel.*

Постановка проблеми. У сучасному перекладознавстві питання про вироблення лінгвістичної теорії перекладу залишається актуальним. Лінгвістичний зіставний аналіз текстів мовою оригіналу й мовою перекладу, як зазначає О. Паламарчук, дає змогу визначити й описати загальні принципи та прийоми перекладацької практики, простежити за їхньою текстовою реалізацією [5, с. 416]. Така практика дає великі можливості перекладачеві у відтворенні семантико-стилістичних функцій лексики засобами цільової мови.

Особливої, пильної уваги при перекладі потребує національно-культурна лексика, яка, крім відтворення референтів, яких не існує у позамовній дійсності цільової мови, предметної сутності реалії, вимагає ще знайти в мові перекладу такі засоби, які б достовірно відображали національний колорит, риси національного характеру й психіки народу – носія мови оригіналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню національно забарвленої лексики та фразеології на основі творів художньої літератури, публіцистики та словників присвячено роботи Б. Гдовської, О. Левченко, Т. Маркотенко, Л. Мельник та ін. [4].

Н. Родюк окреслила термін *безеквівалентна лексика* як слова, «у поняттєвих семантичних долях яких відбивається уявлення про культурно-специфічні предмети певного

народу, явища етнокультурної дійсності та поняття з ними пов'язані», а також історизми, що містять національне змістове наповнення. До *фонові лексики* належать слова, «непоняттєві семи яких містять позамовні, екстралінгвістичні, культурно-ментальні відомості, що виникають у свідомості людини внаслідок національно-специфічних асоціацій, прямо не пов'язаних з основним лексичним значенням слова», а також символи [6, с. 74–75].

Ще й дотепер тривають дискусії стосовно перекладності / неперекладності національно забарвленої лексики. Одні дослідники вважають, що безеквівалентну та фонову лексику можна перекласти мовою-переймачем. Інші дотримуються думки, що перекласти – отже, віднайти відповідник у цільовій мові, а цього зробити неможливо, бо не існує засобів для відтворення в мові таких слів, референти, поняття та явища яких відсутні в матеріальній та духовній етнокультурі. Отже, основним завданням перекладознавства є проблема відтворення семантико-стилістичного відповідника, або трансляційного перейменування національно забарвленої лексики.

До аналізу різних способів трансляційного перейменування слів із національно-культурною специфікою зверталися Л. Бархударов, В. Виноградов, В. Шевчук та ін. Р. Зорівчак у книзі «Реалія і переклад» визначила дев'ять способів трансляційного перейменування слів із національною семантикою: 1) транскрипцію (транслітерацію), 2) гіперонімічне перейменування, 3) дескриптивну перифразу, 4) комбіновану реномінацію, 5) калькування, повне й часткове, 6) міжмовну транспозицію на конотативному рівні, 7) метод уподібнення (субституцію), 8) віднайденьня ситуативного відповідника (контекстуальний переклад), 9) контекстуальне розтлумачення (інтерпретацію) [1, с. 93–141].

Мета нашого дослідження – описати способи трансляційного перейменування національно маркованої лексики в перекладі історичного роману «Чорна рада» Пантелеймона Куліша.

Виклад основного матеріалу дослідження. У перекладі «Чорної ради» П. Куліш користувався різними способами для передачі національно-культурної лексики. Розглянемо їх детальніше.

1. Спосіб транскрипції (транслітерації) вважають у перекладознавстві найлаконічнішим. Завдяки йому створюється певний експресивний потенціал: у контексті транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності [1].

В історичному романі П. Куліша «Чорна рада» слова з національно-культурною семантикою, перекладені російською мовою способом транскрипції, становлять 56 % від кількості всієї національно маркованої лексики. Наприклад, лексема *братчик* в українському тексті: «Схаменулись і на нас січові *братчики*» (ЧР, 60) перекладається словом *братчик* у російському варіанті: «Оглянулись и на нас сечевые *братчики*» (Кн. 6, 49). Слова *булава*, *бунчук* в українському та російському текстах: «На столі лежала *булава* Брюховецького з *бунчуком* і корогвою» (ЧР, 146), «На столе лежала *булава* Брюховецкого с *бунчуком* и знаменем» (Кн. 7, 80).

Лексеми *войт*, *магістрат*, *райця* в перекладі російською мовою збережені: *війт*, *магістрат*, *райця*: «Засівши в їх *магістрати*, в ратуші, старшина козацька орудує їх *війтами*, бурмистрами і *райцями*, як чортяка грішними душами» (ЧР, 111), «Засевши в их *магістраты* и ратуши, ваша старшина орудует их *войтами*, бургомистрами и *райцами*, как черт грешными душами» (Кн. 7, 30).

Слова *гайдук* та *маршалок* також повністю відповідають українським лексемам: «Дивись: не *гайдуки*, не *маршалки* застилають у мене стіл» (ЧР, 107), «У мене не *гайдуки*, не *маршалки* застилають скатертью стол» (Кн. 7, 24).

Продуктивністю відзначається лексема укр. *гетьман* – рос. *гетман*: «Уже й Шрам із *гетьманом*, об'їхавши байрак, прискочили до того бойовища, а їй байдуже» (ЧР, 92), «Уже и Шрам с *гетманом* обскакали байрак и достигли места битвы, а она ничего не замечает» (Кн. 7, 1).

Слово *горілка* має в російському варіанті роману «Чорна рада» чотири відповідники (рос. *горилка*, *водка*, *вишневка*, *наливка*), один із яких (*горилка*) цілком збігається з фонетичним звучанням українського номена: «Прив'язали бідаху так, щоб можна було повертатись на всі боки, ще й праву руку оставили на волі, щоб можна було бідоласі достати ківш да випити меду або *горілки*» (ЧР, 125); «Его привязали так, чтоб он мог поворачиваться на все стороны; даже одну руку оставили свободною, чтоб он мог взять ковш и выпить меду или *горилки*» (Кн. 7, 48–49).

Способом транскрипції (транслітерації) перекладені такі лексеми роману «Чорна рада»: укр. *жупан* – рос. *жупан* (Кн. 6, 44), укр. *запорожець* – рос. *запорожец* (Кн. 6, 20), укр. *злотий* – рос. *злотый* (Кн. 6, 7), укр. *кий* – рос. *кий* (Кн. 7, 90), укр. *кобеньяк* – рос. *кобеньяк* (Кн. 7, 107), укр. *кобзар* – рос. *кобзарь* (Кн. 6, 13), укр. *козак* – рос. *козак* (Кн. 6, 1), укр. *колиска* – рос. *колыска* (Кн. 7, 2), укр. *коновка* – рос. *коновка* (Кн. 6, 30), укр. *корогва* – рос. *хоругвь* (Кн. 6, 31), укр. *коряк* – рос. *коряк* (Кн. 6, 81), укр. *курінь* – рос. *курень* (Кн. 7, 53), укр. *осаул* – рос. *осаул* (Кн. 7, 6), укр. *ослін* – рос. *ослон* [(Кн. 6, 80), укр. *перчаківка* – рос. *перчаківка* (Кн. 7, 39), укр. *хата* – рос. *хата* (Кн. 6, 44) тощо.

2. Спосіб гіперонімічного перейменування – досить поширений у сучасному перекладознавстві вид перекладу національно маркованої лексики, пов'язаний із засадничими поняттями лексичних трансформацій [1, с. 105]. Він базується на явищі гіпогіперонімічних зв'язків між словами.

У кількісному плані спосіб гіперонімічного перейменування набагато менший від попереднього і становить 9 % від загальної кількості слів із національно-культурною специфікою, що вживаються в історичному романі П. Куліша «Чорна рада». Наприклад, укр. *байдак* – вид човна: «Іще ж от і дванадцяти літ не налічив Шрам, як у той нещасливий Берестецький рік прийшов до Києва Радзивілл із литвинами, усе попалив і пограбовав, а міщане, сівши на *байдаки*, мусили до Переяслава втікати» (ЧР, 57); «После несчастной Берестечской битвы Радзивилл со своими литвинами излил всю свою месть на Киев: город был разграблен и выжжен без всякой пощады, а жители, спасшиеся от меча и пламени, сели на *лодки* и ушли вниз по Днепру к Переяславу» (Кн. 6, 43); укр. *мажа* – різновид воза: «...одкуплять, скільки буде *маж* із рибою, да й порозкидають по всьому місту: “Їжте, люде добрії!”» (ЧР, 64); «Он, повстречав чумака с *возом* рыбы, покупал у него весь товар и велел раскидать по улице, приговаривая: “Їжте, люде добрі, да споминайте прощальника”» (Кн. 6, 60); укр. *сирівець* – різновид квасу: «Ми між людьми будемо жити по-людськи, а кому в нас не по нутру, той нехай іде на Січ їсти сушену рибу з *сировцем*» (ЧР, 160); «...а мы меж людьми будем жить по-людски; а кому у нас не нравится, тот иди себе в Сечь есть сухую рыбу с *квасом*» (Кн. 7, 102); укр. *шлик* – вид запорізької шапки: «Увійшов у хату, не знімаючи *шлика*, узявсь у боки да й дивиться на Шрама, покрививши губу» (ЧР, 74), «Он вошел в светлицу, не снимая *шапки*, подбоченился, и, перекинув рот на одну сторону, смотрел насмешливо на Шрама» (Кн. 6, 77) тощо.

3. Спосіб дескриптивної перифрази застосовується в перекладознавстві для описового перекладу національно забарвленої лексики. У перекладі «Чорної ради» П. Куліш застосовує лише 5 % слів для перекладу національно маркованих одиниць за допомогою дескриптивної перифрази. Наприклад, укр. *варенуха* – рос. *вареная горилка*: «Не вибігала ж за ним услід моя паніматка, як у тій пісні, не хапала за стремена, не прохала вернутись, напитись *варенухи*, прибраться у голубий жупан та хоч раз іще подивитись на свою милу» (ЧР, 83); «Не вибігала вслід за ним моя мати, як в той песне, не хватала за стремена, не упрасивала воротитись выпить *вареной горилки*, нарядитись в голубой жупан и еще хоть раз посмотреть на нее» (Кн. 6, 92); укр. *гони* – рос. *несколько шагов*: «Пройшовши з *гони*, став так іще думати» (ЧР, 86); «После *нескольких шагов* мысли его приняли другое направление» (Кн. 6, 98); укр. *кармазин* – рос. *красный жупан*: «Цитьте, цитьте, горлатії ворони! – озвались тут деякі з *кармазинів*» (ЧР, 133); «Молчите, молчите, горлатые вороны! – сказал один из *красных жупанов*» (Кн. 7, 59–60); укр. *кобзар* – рос. *слепой певец*: «Потупивши очі, похилившись на кий або на косовища, старі гольтяпаки слухають *кобзаря*» (ЧР, 121); «...в другом – старики с поникшими головами обступали *слепого певца*» (Кн. 7, 42–43); укр. *сердюк* – рос. *телохранитель*: «Служив він мені за язика, за шпига, за *сердюка* – і все тільки ради доброго слова да ковша горілки» (ЧР, 83); «Он был моим вестником, шпионом, *телохранителем*, он дрался за меня как бешенный, – и все это за кубок наливки да за доброе слово» (Кн. 6, 92); укр. *шляхтич* – рос. *родовой панок*: «У хмельнищину рідко який *шляхтич* зачепивсь на Україні, приставши у козацтво, а тепер їх не перелічиш!» (ЧР, 102); «В Хмельниччину редко который *родовой панок* удержался на Украине да пристал к козакам, а теперь их не пересчитаешь!» (Кн. 7, 14) тощо.

4. Спосіб комбінованої реномінації передбачає об'єднання двох інших методів перейменування: найчастіше транскрипцію з дескриптивною перифразою. У кількісному відношенні цей спосіб становить 10 % національно забарвлених слів у перекладі П. Кулішем «Чорної ради». Зазвичай, дескриптивну перифразу письменник подає в посторінкових покликаннях. Наприклад, рос. *боклага* – «плоские бочонки на перевязях через плечо» (Кн. 6, 59); рос. *господа* – «дом, в возвышенном и учтивом тоне» (Кн. 7, 21); рос. *чур* – «оруженосец. Чуры были самые близкие поверенные не только у простых козаков, но и у старшин. Служить чурою значило учиться не одному военному ремеслу, но и верности. От своих чур козаки ничего не скрывали» (Кн. 6, 9); рос. *кирея* – «фрод опанчи без рукавов» (Кн. 6, 71); рос. *клейноды* – «так назывались знаки власти: булава, бунчук и литавры» (Кн. 6, 11); рос. *келеп* – «чекан. С этим оружием козаки не разлучались даже и в домашней прогулке. Обычай носить на палке топорик дошел до нашего времени. Я сам видел стариков с келепами» (Кн. 7, 80); рос. *жолнер* «значило собственно солдат; но под словом солдаты мы разумеем нижние чины, тогда как здесь идет дело о начальниках» (Кн. 6, 6); рос. *кармазин* – «красное сукно, ценившееся в старину очень дорого» (Кн. 6, 45). Лексеми *комора* та *хустка* П. Куліш пояснює двічі однаково, причому в тексті також трапляються калькування цих слів. Наприклад, рос. *комора* – «лавка с товарами» (Кн. 6, 16; Кн. 7, 94); рос. *лавка* (Кн. 7, 79); рос. *хустка* – «платок» (Кн. 6, 103; Кн. 7, 3); рос. *платок* (Кн. 7, 1).

У тексті також трапляються слова, які письменник розтлумачує тоді, коли вони використовуються ним удруге: рос. *посполитый* (Кн. 6, 30), рос. *посполитый* – «простолюдин» (Кн. 7, 11); рос. *салогуб* (Кн. 6, 47), рос. *салогуб* – «салогубами называют в насмешливом смысле торговцев салом» (Кн. 7, 22).

5. Спосіб калькування – особливий вид запозичення, коли структурно-семантичні моделі мови-джерела відтворюються поелементно матеріальними засобами мови-сприймача [1, с. 128]. Слова з національно-культурною специфікою, перекладені способом калькування, становлять 15 % від загальної кількості слів. У перекладі «Чорної ради» вживаються такі лексеми, відтворені цим способом: укр. *гай* – рос. *лес*: «Не доїздячи верстов зо дві чи зо три до Києва, взяли вони у ліву руку, да й побрались *гаєм*, по кривій доріжці» (ЧР, 38); «Не доезжая до Киева версты две или три, они взяли влево и поехали *лесом* по извиистой дороге, едва пробитой между пнями» (Кн. 6, 1); укр. *млинці* – рос. *блины*: «Миттю подала на стіл гарячих *млинчиків*, сала кусок положила на кружечку і мисочку сметани поставила» (ЧР, 115–116); «В одну минуту появились горячие *блины* и наполнили всю хату приятным паром» (Кн. 7, 36); укр. *рушниця* – рос. *ружье*: «Одни ж у кармазинах і при шаблях, а другі в синіх каптанах та сіряках, без шабель, тільки декотрі держать *рушниці* да коси на плечах» (ЧР, 133); «Одни были в кармазинных жупанах и при саблях, а другие в синих кафтанах да в сермягах, без сабель, только некоторые держали *ружья* и дубины на плечах» (Кн. 7, 59).

6. Метод уподібнення (субституції) полягає у відтворенні семантико-стилістичних функцій національно маркованої лексики мови-джерела іншомовним аналогом. У кількісному плані слова, перекладені таким способом, становлять 4 відсотки. Наприклад, укр. *шеляг* – рос. *копейка*: «Їм здається, що й нема вже в Бога нічого кращого над оцю мізерну жизнь; а от, у кого товку є хоть за *шеляг*, то всякому скаже, що вона не стоїть ніякогісінького жалю!» (ЧР, 114); «Думают, что ничего и лучше уже нет этой мизерной жизни! А право, у кого толку есть хоть на *копейку*, тот скажет, что умному человеку на свете жить совсем не стоит» (Кн. 7, 34); укр. *воевода* – рос. *боярин, уполномоченный*: «Тільки що знявся Петро на ноги, аж ось надійшла Сомкові чутка, що *воеводи* од царя прибудуть швидко до Переяслава» (ЧР, 96); «Вдруг прискакал гонец с известием, что царские *бояре* переехали уже через украинскую границу»; «После рады, на которую ожидали царских *уполномоченных* для утверждения Сомка на гетманстве, предположено сыграть гетманскую свадьбу на всю Украину» (Кн. 7, 6) тощо.

7. Спосіб ситуативного відповідника передбачає заміну слова з національно-культурною семантикою найбільш відповідним до ситуації. Лексеми, перекладені таким способом, становлять 1 % від загальної кількості національно забарвлених слів. Наприклад, укр. *кармазин* – рос. *пан*: «Та як же стерпіти, коли притьмом давять *кармазини* людей по дорогах?» (ЧР, 99); «...но как же терпеть, когда *паны* давят людей по дорогам» (Кн. 7, 10); укр. *низовик* – рос. *клеврет*: «Тоді-то мужики до панів, кого знали, що добрий пан, почали знов горнутись і до господи його з-під Ніженя проводжати; а пани почали раховати, як би не зовсім попустити Україну *низовцям* на поталу» (ЧР, 154); «Тогда-то поселяне поняли, в какие сети запутал их Брюховецкий, и начали собираться вокруг панов, провожая их домой и охраняя потом их хутора и сельские дворы; а паны начали придумывать средства, как бы освободить Украину от Брюховецкого и его *клевретов*» (Кн. 7, 93).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Отже, з проаналізованого вище матеріалу можемо зробити висновок про те, що, хоч П. Куліш, перекладаючи історичний роман у середині XIX ст., був далекий від проблем, методів і способів трансляційного перейменування національно маркованої лексики, але своїм письменницьким чуттям відшукав такі методи перекладу, які визнані сучасною перекладознавчою наукою.

Оскільки найбільш цікавою групою слів для перекладознавства є безеквівалентні стосовно певної мови одиниці, в основному лексичному значенні яких містяться унікальні семи, що не властиві культурі іншої національномовної спільноти, подальшого дослідження потребує питання про відтворення національної своєрідності оригіналу, його особливого забарвлення, пов'язаного з національним середовищем, де він створений.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львівськ. держ. ун-ті, 1989. 216 с.
2. Куліш П. О. Чорна рада : Хроніка 1663 року. Оповідання / Післямова Л. Г. Бикової. Харків : Основа, 1990. 272 с.
3. Ласінська Т. А. Відтворення українською мовою історично маркованої англійської лексики (на матеріалі перекладів художньої літератури періоду XVIII–XX ст.) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.16 – перекладознавство. Київ, 2018. 219 с.
4. Маркотенко Т., Мельник Л. Етимологічно-образна основа й культурно-національна конотація українських фразеологізмів з концептом *душа*. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол. ред. Є. Барань. Вінниця : ТОВ «фірма «Планер», 2021. Вип. 32. С. 126–135.
5. Паламарчук О. Л. Відтворення безеквівалентної лексики як проблема перекладознавства. *Проблеми зіставної семантики: Доповіді та повідомлення Міжнар. наук. конф. Київ, 1997. С. 415–417.*
6. Родюк Н. Семантико-теоретичний аналіз національно маркованої лексики історичного твору. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / гол. ред. Є. Барань. Вінниця : ТОВ «фірма «Планер», 2020. Вип. 31. С. 71–76.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Кн. 6 – Куліш П. А. Черная рада, хроника 1663 года. *Русская беседа*. 1857. Кн. 6. С. 1–108.
Кн. 7 – Куліш П. А. Черная рада, хроника 1663 года. *Русская беседа*. 1857. Кн. 7. С. 1–122.
ЧР – Куліш П. О. Чорна рада. Хроніка 1663 року / Куліш П. О. Твори: В 2 т. 2-ге вид. Київ: Наукова думка, 1998. Т. 1: Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади / Вст. ст., упоряд. і приміт. Є. К. Нахліка; Ред. т. М. Д. Бернштейн. С. 38–173.

REFERENCES

1. Zorivchak R. P. *Realia i pereklad (na materialii anghlomovnykh perekladiv ukrainskoi prozy)*. Lviv : Vyd-vo pry Lvivsk. derzh. un-ti, 1989. 216 s.
2. Kulish P. O. (1990). *Chorna rada : Khronika 1663 roku. Opovidannia*. Kharkiv : Osнова, 1990. 272 s.
3. Lasinska T. A. *Vidtvorennia ukrainskoiu movoiu istorychno markovanoi anghliiskoi leksyky (na materialii perekladiv khudozhnoi literatury periodu XVIII–XX st.) : dys. ... kandydata filol. nauk : 10.02.16 «perekladoznavstvo»*. Kyiv, 2018. 219 s.
4. Markotenko T., Melnyk L. *Etymolohichno-obrazna osnova y kulturno-natsionalna konotatsiia ukrainskykh frazeolohizmiv z kontseptom dusha. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia: Filolohiia (movoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats / hol. red. Ye.B. Baran. Vinnytsia: TOV «firma «Planer», 2021. Vyp. 32. S. 126–135.*
5. Palamarchuk O. L. *Vidtvorennia bezekvivalentnoi leksyky yak problema perekladoznavstva. Problemy zistavnoi semantyky. Kyiv, 1997. S. 415–417.*
6. Rodiuk N. *Semantyko-teoretychnyi analiz natsionalno markovanoi leksyky istorychnoho tvoruu. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho.*

Seriia: Filolohiia (movoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats / hol. red. Ye. B. Baran. Vinnytsia : TOV «firma «Planer», 2020. Vyp. 31. S. 71–76.

LIST OF CONDITIONAL ABBREVIATIONS

Book 6 – Kulish P. A. Chernaja rada, hronika 1663 goda. *Russkaja beseda*, 1857. Kn. 6, 1–108.

Book 7 – Kulish P. A. Chernaja rada, hronika 1663 goda. *Russkaja beseda*, 1857. Kn. 7, 1–122.

CR – Kulish P. O. Chorna rada. Khronika 1663 roku. In: Kulish P. O. *Tvory* (T. 1, ss. 38–173).

Kyiv : Naukova dumka, 1998.

Родиук Наталія Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна).

Nataliia Rodiuk, Ph.D in Philology, Associate Professor, Head of the Department of the Ukrainian Language of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine).

Мельник Лариса Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філологічних дисциплін навчально-наукового інституту педагогіки і психології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Україна).

Melnik Larisa, Ph.D in Philology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philological Disciplines of the Educational and Scientific Institute of Pedagogy and Psychology of the Luhansk Taras Shevchenko National University (Ukraine).

Стаття надійшла: 28.01.2022

Статтю прийнято до друку: 07.02.2022